

Beszélgetés Rónai Pállal¹

Rónai Pál (sz. Budapest, 1940. 01.05.) karmester, zeneszerző. A Zeneakadémia zeneszerzés szakát végezte Szelényi István vezetésével. Zenei munkatársként került először a Fővárosi Operettszínházhoz 1962-ben. Ezt követően 1963 – 1970 között a kecskeméti Katona József Színház karmestere, 1970 – 1974 között a veszprémi Petőfi Sándor Színház zenei vezetője volt. 1974 óta tagja a Fővárosi, illetve Budapesti Operettszínháznak. Dirigálta az összes nagyoperettet a Nebáncsvirágtól A mosoly országáig, de karmestere volt vígoperáknak, zenés játékoknak, musicaleknek is, a Pomádé királytól a Veronai fiúkon át a Hegedűs a háztetőnig. Számtalan ősbemutatón dolgozott, csak néhány a szerzők közül: Behár György, Tamássy Zdenkó, Fényes Szabolcs, Lendvay Kamilló, Aldobolyi-Nagy György, Nádas Gábor, Szakcsi Lakatos Béla. Saját műveket is komponált, például zenés népi játékot készített A helység kalapácsa, a Tisztújítás és a Noszty fiú esete Tóth Marival című irodalmi művekből. Mintegy 20 kísérőzenét írt, például Woyzeck, Csongor és Tünde, Coriolanus, Hős falu, Volpone, Mózes, Csendesek a hajnalok bemutatóihoz. Műveit számos bel- és külföldi színház bemutatta. Artisjus-díjas művész.

Rónai:

Tehát a főiskola... Hogy kivel voltam kapcsolatban? Kit ismertem meg annak idején? A rettegett Simon Zsuzsa² osztályában voltam tapőr³, korrepetitor.

Sárdi:

És mitől volt rettegett? Mert „pártasszony” volt?

Rónai:

Hajaj... És ő volt 1950-56 között a főiskola rektora. Ő döntötte el, hogy hány osztály indul, milyen osztály indul, kik lehetnek benne. Akkor a Szinetár Miklós már ott volt. A Vámos László ott volt. Ezeket mind onnét ismerem. A Békés András is ott volt, ugyan a Nádasdy Kálmán nem tudom, hogy milyen kapcsolatban volt a Simon Zsuzsával, de ott volt. Ő volt, aki operadramaturgiát kellett előadjon a „káderosztálynak”. Emlékszem, ahogy az osztályba bementünk a Nádasdyval és a Szilágyi Beával⁴. A Szilágyi Bea volt az asszisztense a Nádasdynak, én, mint a samesz, a zongorista. Bementünk, és ott ültek elegáns felöltözött férfiak zakóban, ingben, nyakkendőben. Olyan negyven év körüliek. Harmincöt-negyven. Tehát nem főiskoláskorúak.

Sárdi:

Ezért hívtátok „káderosztálynak”?

Rónai:

Nem. Azért mert a párt valakije kijelölte őket, hogy végezzék el a Színművészeti Főiskola rendezői szakát, és öbelölük lesznek, az új, megbízható színigazgatók és főrendezők. A névsor: Jurka László, Laczina László, Laczkó Mihály, Margitta Gábor, Pétervári István, Szalai Vilmos. Mindegyikből rendező és/vagy színigazgató lett. A Jurka László sokáig volt Miskolcon rendező, de utána a Békéscsabai Jókai Színház igazgatója lett, Laczkó Mihály Szolnokon és Kaposváron rendezett, ők Jurkával viszonylag korán eltűntek a pályáról, azt

¹ Az interjút 2018. március 27-én készítette és a legépelte anyagból szerkesztette Sárdi Mihály.

² Simon Zsuzsa (Weisz Margit, 1910–1996) színművész, rendező, főiskolai tanár, színházigazgató. Színészi hivatásának gyakorlásával párhuzamosan igazgatott, rendezett, tanított. A Fővárosi Operettszínház főrendezője volt 1960–62 között.

³ Tapőr (francia): bár-, illetve díjazásért játszó zongoristát jelent.

⁴ Szilágyi Bea (1908–1987) színművész, játékmester, főiskolai tanár. 1951-ben visszavonult a színésztől, a Színházművészeti Szövetség főtükára volt 1956-ig, közben színész mesterséget, zenés rendezést tanított a főiskolán. Később a Fővárosi Operettszínház játékmestere lett nyugdíjazásáig.

írják, hogy a Laczina László, aki pékből lett diplomás, ő volt a leggyengébb kaposvári igazgató, a Margitta Gábor, aki egy kitűnő főmérnök volt, ő építette Százhalombattán az Olajfinomítót, oda ment a pártutasítás, hogy neki el kell végeznie a Színművészeti Főiskola rendezői szakát. Szerintem ilyen gyorsított módon, három év alatt, keveset is rendezett, de hosszú-hosszú évekig volt a Magyar Cirkusz- és Varieté Vállalat vezérigazgatója. A Pétervári István vált be a legjobban, ő 15 évig volt veszprémi igazgató-rendező, a Szalai Vilmos az Állami Déryné Színházat igazgatta sokáig, talán ő volt a legtehetségtelegebb, de él még, ezért kellemetlen lehet, amit most mondtam. A lényeg az, hogy ezek nem odavaló emberek voltak a főiskolán, a főiskoláskorúak közül kiríttak, és amikor meglátta őket a Nádasy Kálmán, kérdezte, hogy ezek kik? És mondta a Szilágyi Bea, hogy ez az új rendező osztály, a párt utasítására. „*Akkor maga tartja az órát!*” - válaszolta és kiment.

Sárdi:

Ez ötvenhétben volt?

Rónai:

Nem. Ez 1962-ben volt. Ezek 1964-ben diplomáztak, és utána megszállták a szakmát. Volt köztük, aki tisztességes ember maradt, de a legtöbben megszenvedtek érte. Kiemelték őket a maguk megszokott világából, bekerültek ebbe a szörnyű színházi szakmába, és legtöbbször ötvenöt – hatvan éves korára meghalt.

Sárdi:

Gondolom, nagy volt a nyomás rajtuk, pszichésen ezt nehezen élték meg.

Rónai:

Úgy van, az alkohol, a csajok, a terhelés, a számonkérés. Mindegyik otthagya a feleségét, mindegyik körül botrány volt. De természetesen a szakma eltussolta, de mi mindnyájan tudtuk, hogy mi a baj. Különben énnekem a privát kapcsolatomból mindegyikkel jó volt, mert én nem voltam tanár úr, én „a Pali” voltam: „*Palikám, segíts ebben, segíts abban!...*” és végső soron a Jurka Lászlónak, a Margitta Gábornak és a Pétervári Istvánnak is én írtam a diplomájához a kísérőzenét. Gondolom, azt hitték, hogy egy zeneszerző van a szakmában, az én vagyok, persze, mert engem ismertek.

Sárdi:

Pali! Most a közepébe vágunk. Menjünk vissza az időben, te hogy kerültél zenei vonalra? Tehát a gyerekkorodról és a családról beszélj.

Rónai:

A családban nem volt zenész. Hétéves koromtól kezdve tanultam zenélni, hegedülni. Rendkívül ügyes hegedűs voltam.

Sárdi:

Pestiek vagytok? Pesti család?

Rónai:

Úgy van. Úgynevezett polgárcsalád. Például Járdányi Pál⁵ *Concertinóját* én mutattam be a Zeneakadémia Nagytermében, 1952 vagy '53 tavaszán, mint rendkívüli tehetséget, a Zeneakadémia Nagytermébe elvitt engem az én tanár uram, mert a Járdányi neki ajánlotta ezt

⁵ Járdányi Pál (1920–1966) zeneszerző, zenetanár, néprajzkutató, 1942-ben diplomázott a Zeneakadémián, alkotói pályája főleg az 50-es években bontakozik ki, de ellenszélben, főleg az 1956-os forradalom alatt betöltött szerepe miatt.

a művet, és ő a legjobb tanítványával játszotta el ott. Na, ezek után kerültem kapcsolatba Szelényi Istvánnal⁶, aki engem átvett, és lettem zeneszerző hallgató nála, és attól kezdve én elkezdtem zongorázni, a hegedülést én egy életre megutáltam, és akkor ott végeztem.

Sárdi:

A Liszt Ferenc Zeneakadémián.

Rónai:

Én a Bartók Béla Konzervatórium Tanárképzőjének az Akadémia által elismert diplomáját kaptam. Még meg kell említenem Robitsek Mórné, Klári néni⁷, aki egy szenzációs zongoratanárnő volt, és engem, ezt az elrontott hegedűst elkezdte zongorára tanítani, Medveczky Ádám és én voltunk a két növendéke, ezen kívül más karmester fiúk is jártak hozzá, azoknak nem emlékszem a nevére, de tudom, hogy rövid idő alatt megtanított engem zongorázni, szenzációs tanár volt. Ő írta a *Muzsikus Péter* című darabnak a szöveggönyvét is, és a Ránki Györgyöt is azért ismertem meg, mert annak meg ő írta a zenéjét. Tehát sok mindenkit megismertem már '59, '60, '62-ben, és akkor anyagi, megélhetési okból elmentem a főiskolára zongoristának, tapórnak, és bekerültem a Simon Zsuzsa osztályába. Hogy miért pont oda kerültem, azt a tanulmányi osztály döntötte el, hogy „*te pedig odamész az Ia-ba!*” És az volt a Simon Zsuzsa osztálya, Szilágyi Tiborral, Balogh Zsuzsával, Szersén Gyulával, meg Kozák András, Csomós Mari is odajárt.

Sárdi:

Zongoristának egy prózai osztályban? Akiket felsoroltál, mind prózai színészek lettek...

Rónai:

Úgy van. A prózai osztályban kellett zongorázni mindenfélét. Például, ugye, a Simon Zsuzsának elképesztő hatalma volt a szakma fölött, és ő elhatározta, hogy *Gershwin - dalokat* fogunk énekelni valamelyik vizsgán, félévkor vagy év végén. 1962-63-at írunk. Addig a Gershwin⁸ egy dekadens, rossz, utált, nyugati kapitalista szerző volt, de Simon Zsuzsa kimondhatta, hogy szenzációsak a Gershwin-dalok, és ő ezt meg akarja tanítani a növendékeinek. Mivel ezek nem voltak lefordítva magyarra, a Reményi Józsefnek adtuk oda, hogy fordítsa le, és utána mi ezzel a szöveggel vizsgáztattunk. Én voltam az első, aki ezeket megpróbáltam lezongorázni, mert ugye, ez egy külön műfaj, és elképesztően kell tudni játszani ezt a stílust. Addig csak magyar népdalokat, meg a különböző táncokat, keringőket, foxtrottot, meg polkát, ami a jelenetekhez kellett, azokat játszottam. Szóval, ezeket a Gershwin-dalokat akkor bemutattuk. Azóta is ezzel a fordítással mennek a főiskolán...

Sárdi:

Simon Zsuzsáról ejtsünk még néhány szót. Milyen embernek tartottad? Milyen rendezőnek?

Rónai:

Ő akkor az Operettszínház főrendezője volt, és mellette a főiskolán is tanított, és neki kellett egy zenei asszisztens segítség, azért hozott ide a főiskoláról. Egyik nap azt mondta, hogy jöjjenek be az Operettszínházba hozzá, és üljenek le mellé a próbán. Én azért kellettem, mert ő

⁶ Szelényi István (1904–1972) zeneszerző, zongoraművész, zenetörténész, a kortárs zene iránti affinitása miatt ő lett az egyik vezető művésze a magyar zenei avantgárdnak. Az 50-es évektől a Bartók Béla Konzervatóriumban zeneszerzést, az Akadémián zeneelméletet oktatott.

⁷ Robitsek Mórné Chitz Klára (1888–1965) zenepedagógus, 1949-től a Bartók Béla Konzervatóriumban, 1951–55 között a Zeneakadémián is oktatott, népszerű tankönyve a *Muzsikus Péter kalandjai* (1961).

⁸ George Gershwin (1898–1937) amerikai zeneszerző, zongorista. 1916-tól számítják aktív előadói és alkotói munkásságát. Több zenekari darabja, zongoraversenye és a *Porgy és Bess* című operája lett világhírű, műveiben sikeresen ötvözte a klasszikus zenét a jazz- és blues zene motívumaival.

nem bízott se a Breitner Tamásban⁹, se a Gyulai-Gaál Ferencben¹⁰, se a Bródy Tamásban¹¹, e három szenzációs karmesterben, akik akkor itt dirigáltak, és azt kérte tőlem, hogy üljek mellé és mondjam meg, hogy igaz-e az, amit azok ott kérdeznek, vagy jó instrukciót adnak-e? Ő nem értett annyira a zenéhez, hogy meg tudja ítélni, hogy ez hogy működik. És én itt, mint asszisztens, minisztériumi ösztöndíjjal üldögéltem az Operettszínház nézőterén. Mindenkit megismertem, Rátonyi Róberttől vagy Zentai Annától Sárdy Jánosig, szóval mindenkit.

Sárdi:

Az operett műfajt te már akkor jól ismerted?

Rónai:

Nem, nem. Én akkor jöttem először az Operettszínházba be, amikor a Simon Zsuzsa azt mondta, hogy jöjjenek.

Sárdi:

Értem. És nem is hallgattál operettet otthon se?

Rónai:

Fogalmam sem volt erről a műfajról... Én a klasszikus módon tanultam hegedülni, utána klasszikus módon tanultam zongorázni. A Pál Tamás, akit akkor még Hraskó Tamásnak hívtak, és a szakmában ma is egy kitűnő karmester, őtőle hallottam először jazz-zongorázni a konzervatóriumban, szenzációsan játszott, de ő is csak akkor zongorázott ilyet, amikor távol voltak a tanárok. Mert szigorúan tilos volt. Ez a zene imperialista csökevény volt. Visszatérve a kérdésedhez, én az operett műfajról semmit nem tudtam. Az ittenieket sem ismertem.

Sárdi:

És mikortól lettél karmester vagy karigazgató?

Rónai:

Akkoriban csak zongoráztam. A karmesterség akkor indult be, amikor 1963 augusztusában a kecskeméti színházból felhívott a rendező Seregi László¹², hogy a *Luxemburg gróffját* le kéne dirigálnom, mert a meglévő karmester elment valahova, nincs karmester, „*neked le kell jönni és le kell dirigálni.*” – mondta.

Sárdi:

És ő honnan tudta azt, hogy te képes vagy dirigálni?

Rónai:

Ömellette is dolgoztam az Operettszínházban mint zenei asszisztens és mint rendezőasszisztens. A mosoly országát rendezte, éppen akkor, amikor a Simon Zsuzsa volt a főrendező és a Seregi a beosztott rendező. És azt mondta nekem, hogy miután én vagyok ott a

⁹ Breitner Tamás (1929–1991) karmester, zeneigazgató. 1960–70 között a Fővárosi Operettszínház karmestere, majd haláláig a Pécsi Nemzeti Színház zeneigazgatója volt.

¹⁰ Gyulai Gál Ferenc (1915–1989) zeneszerző, karmester. A Fővárosi Operettszínház egyik legmeghatározóbb zenei vezetője, zeneszerzője volt, 1943–1954 között karnagya, 1960-tól haláláig vezető karnagya.

¹¹ Bródy Tamás (1913–1990) karmester, zeneszerző. A Zeneakadémián 1933-ban végzett, utána szimfonikus zenekaroknál vendégeskedett bel- és külföldön, 5 évig a Vígszínházban, majd 1947-től 26 évig volt a Fővárosi Operettszínház karmestere, zeneszerzője, egyik legmeghatározóbb zenei vezetője.

¹² Seregi László (1928–1991) színházi rendező, igazgató. A 60-as évektől kezdődően a Fővárosi Operettszínház egyik legmeghatározóbb színházművésze, 1963–1967 között mb. főrendezője 1979–1989 között rendezője volt.

Bródy Tamásék háta mögött, úgyis mindent tudok, menjek le, és vezényeljem le az előadást. Megcsináltam, és azóta vagyok a karmesteri pultnál.

Szóval, a Simon Zsuzsa, egy nagyon érdekes nő volt, és ugye a Mátyai Lajos színész volt a férje. A Mátyai is és a Simon is a háború után ahhoz a vonalhoz tartozott, amelyhez a Major Tamás és a Gobbi Hilda. Tehát az úgynevezett rendcsinálók közé, majd ők megmondják, hogy mit, hogy kell, és ki mennyit ér... Volt közöttük tehetségtelen, volt közöttük tehetséges. Itt mind a két ember tehetséges volt, a Mátyai Lajos is és a Simon Zsuzsa is. A Simon Zsuzsa úgy harcolt a növendékeiért, mint egy anyaoroszlán. Például amikor jöttek az úgynevezett rosták a főiskolán, és a Csomós Máriát és a Kozák Andrást ki akarta tenni a rostabizottság, mert azt mondták, ezek nem valók a pályára, akkor ő ezt nem engedte. A következő félévben megint ki akarták őket rostálni, meg a Joó Enikőt. A Joó Enikőt engedte, az visszament Erdélybe, de a másik kettőt nem engedte. Azóta mind a ketten Kossuth-díjasok lettek, a nemzet színészei. Azzal harcolt a Kozákért, hogy meg fogja látni a bizottság, hogy a leghíresebb férfiszínész lesz a következő harminc évben. És az lett. A Csomós Marinál nem tudom, hogy mi volt az érv, hogy miért lett Kossuth-díjas, de ő is remek színésznő lett. Tehát úgy harcolt az embereiért, hogy azt csak azok tudnák elmondani, akik nála végeztek.

Sárdi:

És a többiekhez hogy viszonyult?

Rónai:

Mindenki tartott tőle. A Simon Zsuzsával senki sem mert vitatkozni.

Sárdi:

Nagyon vonalas volt? Nagyon vörös?

Rónai:

Nagyon vonalas és nagyon vörös. Ő is és a Mátyai Lajos is. És aki nem volt nagyon vörös, akkor a 22-23 éves fejemmel így láttam, az a Nádasdy Kálmán¹³ volt.

A Szilágyi Bea, aki az Operettszínházban volt asszisztens, rendezőasszisztens, majd később játékmester, a Szilágyi Bea a főiskolán nem professzorasszony volt, hanem tanársegéd, vagy valami hasonló, ott is csak játékmester. Óróra nem lehetett tudni, hogy ő mennyire vörös, és hogy ő az ÁVH-nak milyen magas rangú beosztottja. Azután negyven évvel később derült ki, nagyon jól álcázta magát...

Eszembe jutott most, hogy itt voltam akkor is, amikor a Németh Sándor nevezetű fiatal táncost idehozták meghallgatásra. Az Operaházból meg az Operettszínházból egy-két ember javasolta, hogy a kórusba vegyük fel a fiatalembert. A meghallgatásán a Szilágyi Bea és én voltunk ott a színház Gobelin-termében¹⁴, és Csató Andor, a kitűnő korrepetitor zongorázott. És tényleg, mindent tudott, amit a kórusban kellene tudni, jól mozgott, jól mondott prózát. Egy elragadó, kedves egyéniség volt, és ezért felvettük a kórusba. De hogy a kórusban hogy működött, azt én már nem tudom, mert én 1963. szeptember 1-től elmentem a Radó Vilmos színigazgató, és a Seregi László kérésére Kecskemétre. Azzal a feltétellel, hogy egy év múlva az Operettszínházba kinevezik a Seregi Lacit főrendezőnek, és akkor ő visszahoz engem ide, Budapestre. Ebből tizenegy év lett vidéken, mert a Seregi nem lett főrendező az Operettszínházban '64-ben, és emiatt nem tudott visszahívni. Maradtam Kecskeméten. De hát, a Németh Sanyi meghallgatásán még én voltam ott a Szilágyi Beával, és érdekes, hogy

¹³ Nádasdy Kálmán (1904–1980) opera-, színházi- és filmrendező, főiskolai tanár, műfordító, 1933-tól rendezett a Magyar Állami Operaházban, amelynek főrendezője, majd 1959-66 között igazgatója is volt.

¹⁴ Az erkély páholyosora mögötti protokoll helyiség a Budapesti Operettszínházban.

később, amikor '90-ben a Németh Sándor¹⁵ igazgató lett itt, említettem neki, hogy „*Sanyi, emlékszel, amikor idehoztunk téged az Operettszínházba?*” Nézett, mint a moziban. És nekem nem lett jobb igazgatóm attól, hogy én '63 tavasza, a felvétele óta ismerem, hanem szerintem rosszabb lett, mint előtte volt a Keszler Pál¹⁶, akivel én nagyon meg voltam elégedve. Visszatérve még az igazgatókra, a Keszler, az később jött. A Szlovák László¹⁷ volt előbb, sőt utána a Malonyai Dezső¹⁸.

Sárdi:

A Szlovák László, őrá hogy emlékszel?

Rónai:

Aki, azt kell neked mondanom, hogy egy végtelenül kedves fickó, persze, káder volt. Állítólag szeretett volna színész lenni, mint ahogy tudjuk, hogy az Aczél György is szeretett volna színész lenni, és ő is szeretett volna színész lenni. De nem lett színész. Nem tudok róla, hogy valaha is valamiben játszott volna. Itt viszont egy olyan „nagyvonalú” igazgató volt, ahogy szokták mondani. Volt egy kitűnő titkárnője, Paula, aki mindent intézett, és azt is tudom, hogy amikor a Szlovák bejött dél felé az Operettszínházba, megkérdezte tőle, hogy minden rendben van-e, majd utána elment ebédelni. Addig valamelyik uszodában volt, mert onnét mindig napbarnítottan jött. De tényleg egy kedves ember volt. Én nem hallottam soha kiabálni. Mesélnek egy történetet, hogy egyszer egy trieszti vendéglátékon a díszletben a szökőkút azért nem indult be a színpadon a megfelelő helyen, mert a slagon ő állt rajta, és nem vette észre, és amikor a Seregi üvöltött, hogy miért nem megy a szökőkút, és kiderült, hogy a Szlovák elvtárs áll a slagon, hát... Én nem tudom, hogy ez igaz történet-e vagy sem, de mindenesetre szentül meg vannak győződve az Operettszínházban, hogy ez így volt. Az, hogy megbízható ember volt-e... most itt visszatérünk arra, hogy kellett-e cenzor. Véleményem szerint, ebbe a színházba nem kellett cenzor, itt mindenki maga volt a cenzor. Itt olyan rend volt, mert olyan emberek voltak idejében kinevezve, mint a Simon Zsuzsa, a Szlovák László minisztériumi főosztályvezető, szóval szóba sem kerülhetett az, hogy itt valami másféle ízlés és gondolat nyerjen tért.

Sárdi:

A vonalas vezetés miatt?

Rónai:

Szóba se jöhetett más, mint amit ők megengedtek. Később, amikor idejött, a Vámos László¹⁹ főrendezőt sem kellett cenzúrázni. Mert ő is tökéletesen tudta, meddig lehet elmenni. És a Szinetár Miklóst²⁰ sem kellett cenzúrázni. Ő megérkezett a vörösdiplomájával, és tudta, hogy mit vár tőle ez a világ. Aczél elvtárs²¹ minden csütörtökön reggel hét órakor eligazítást tartott a Lampl Lajosnak, a Vámos Lászlónak és a Szinetárnak, meg például a Fekete Sándor újságírónak, nem tudom, ki lehetett az ötödik-hatodik. Persze, most ezt mindegyik tagadja. Nem, nem is ismerték... De hát ki az, aki ezt hitelt érdemlően bizonyítani tudná? Senki.

¹⁵ Németh Sándor (1942–) színművész, rendező, igazgató. 1964-től lett a Fővárosi Operettszínház tagja, táncos-komikus szerepkörben. 1988/89-ben a színház művészeti vezetője, 1990–1993 között igazgatója volt, örökös tag–

¹⁶ Keszler Pál minisztériumi osztályvezető, az ORI volt igazgatója, pártkáder, 1979–1990 között volt a színház igazgatója.

¹⁷ Szlovák László minisztériumi tisztviselőt, pártkádert 1960-ban nevezték ki a Fővárosi Operettszínház élére, 1976-ban nyugdíjazták.

¹⁸ Malonyai Dezső minisztériumi főosztályvezető, több színház volt gazdasági igazgatója, pártkáder 1976–1979 között volt a színház igazgatója.

¹⁹ Vámos László (1928–1996) rendező, igazgató. 1950-ben szerezte diplomáját a Színház-és Filmművészeti Főiskolán, amelynek később tanszékvezető tanára lett. A Fővárosi Operettszínháznak 1967-től előbb másodállásban, majd 1974-től 1980-ig hivatalosan is a főrendezője lett, és alapvetően meghatározta a színház arculatát.

²⁰ Szinetár Miklós (1932–) opera-, színházi, film- és tévéfilm rendező, író, egyetemi tanár, igazgató. Először rendezőként volt tagja a színháznak 1953–1960 között, majd 1993–1996 között lett a Budapesti Operettszínház igazgatója, örökös tag.

²¹ Aczél György (Appel Henrik, 1917–1991) kommunista politikus, a Kádár-korszakban a kulturális élet legfőbb ideológusa és irányítója, az ún. „három t” (tiltás – türés – támogatás) stratégia megteremtője, alkalmazója, rendszerré fejlesztője.

Esetleg azok tudják bizonyítani, akik emlékeznek még olyan újságcikkekre, amelyek akkor megírták, hogy ezek jártak az Aczélhoz heti eligazításra... Tehát itt mindenki cenzúrázta önmagát.

Sárdi:

Ez a színház azért ötvenhatban elég nagyot lépett. Ugye, itt megalakult a forradalmi bizottság, leváltották Gáspár Margit igazgatóasszonyt, a párttitkárt elzavarták stb. Erről te hallottál-e akkoriban?

Rónai:

Nem sokat, nem sokat, és akkor, amikor '62-ben én ide jöttem, akkor itt már olyan rend volt, hogy írmagja sem maradt annak, ami azt megelőzően volt. Az, hogy kit, miért tartott ebben az épületben a szakma vagy a szakmát irányító grémium, azt nem tudom. De azt sem tudom, hogy miért volt itt a Krémer József például, a kitűnő operaénekes, aki a *Budai kalandban*²² a negatív szerepet, a rossz törököt játszotta, és vele szemben a már igen beteges Sárdy János kellett, hogy bajvívjon. Na, most a Sárdy, aki akkor már egy elég rossz fizikai és hangai állapotban lévő bonviván volt, persze nagy népszerűséggel, és vele szemben a Krémer meg egy méter kilencven magas, széles vállú, gyönyörű férfi. Emlékszem, hogy a stáb hetekig azon agyalt, a kaszkadőrök, a különböző ötletadók meg a koreográfus és a többi, hogy milyen csellel fogja tudni legyőzni a bajvívásban Sárdy, a ravasz magyar hős, le tudja-e győzni a gonosz törököt...

Sárdi:

Ezt Simon Zsuzsa rendezte? Vagy a Seregi?

Rónai:

Nem, úgy emlékszem, a Horvai István rendezte. Nem, a Simon Zsuzsa a *Három napig szeretlek!*²³-et rendezte. Úgy van, ebben próbált először itt a Lehoczky Zsuzsa, az akkor új, Szegedről feljött szubrett, és mi ott ültünk a színpad szélén, a rendezővel, asszisztenssel, és amikor áttemelte őt a vállára a Rátonyi, azt mondja a Zsuzsika, hogy: „*Ne emelj már olyan magasra, mert alálát a szoknyámnak a Rónai!*” Na, én bennem ez a jelenet megmaradt, innét ismerem én a Lehoczky Zsuzsát.

Sárdi:

Mert persze, hogy alánéztél...

Rónai:

Igen, mert nagyon mutatós, világcsoda nő volt a Lehoczky és nagyon bájos. Az zaklatásnak minősülne ma, ahogy ő fel volt öltözve. De akkor még ezt nem tudtuk, hogy van ilyen, hogy zaklatás...

Sárdi:

Visszatérve még a régiekhez, Gáspár Margit²⁴ igazgató asszonyt te ismerted, találkoztál-e vele?

²² Vincze Ottó operettjét (szövegkönyv: Barabás Tibor és Semsei Jenő, versek: Romhányi József) 1962. május 17-én mutatta be a színház.

²³ Bágya András – Fehér Klára darabja, bemutató:1963. március 13.

²⁴ Gáspár Margit (1905–1994) író, műfordító, színházigazgató. Írói karrierjét követően, 1945-től a kommunista párt kádereként a Városi, majd a Magyar Színház művészeti vezetője lett, mellette a Színművészeti Akadémia operett tanszakát irányítja.1949-től 1957-ig a Fővárosi Operettszínház legendás hírű igazgatójaként megteremtette a színház egyik legsikeresebb korszakát.

Rónai:

A Gáspár Margittal én ugyan nem találkoztam, de én csak a legjobbakat hallottam róla. És nagyra értékelem azt az írói csapatot - Szűcs László, Gáspár Margit, Kellér Dezső, Békeffy István – akik átírták '54-ben a *Csárdáskirálynőt*²⁵, az a szellemiség és stílus, ami belőlük áradt, szóval olyan színvonalon azóta sem volt a színház. Mert szerintem ők rettenetesen értettek hozzá. Hogy valaki ennyire értsen a zenéhez, meg a színpadhoz... Tehát mindenki tudta a dolgát, a Kellér és a Békeffy remek formában voltak, a Szűcs László volt az ország legjobb dramaturgja, mellesleg a Gáspár Margit férje, tehát ezek, ezek nagyon értették ezt a dolgot. Nem is kell magyaráznom, utána több mint hatszázszor ment a Csárdáskirálynő, Trieszttől Athénig, Moszkvától Leningrádig, itthon, mindenütt a világban, Prágában, Bukarestben satöbbi...

Sárdi:

Te láttad még ezt az előadást?

Rónai:

Hogyne! Ott álltam a háta mögött a Honthynak, amikor színpadra ment, mint asszisztens. Az jól meg volt csinálva. Hosszan tartó előadás volt, de sikeres, remek humorvonallal, és az éneklés magasiskolája, a Bródy Tamás remekül kézben tartotta. Csak az énekelhetett a színpadon, aki tudott. Nem volt mese. Nem volt erősítés senkinél. Hannácskánál se, Kamill bácsinál se, senkinél. Erősítés először 1975-76-ban a Tiboldi Mária miatt lett, mert ő hazajött külföldről, és kiderült, hogy mindent tud a primadonnasághoz, csak a hangja kevés volt hozzá.

Sárdi:

A hangja nem volt elég erős?

Rónai:

Úgy van. Úgyhogy akkor, '62 -'63-ban ezek még át tudták énekelni a zenekari árkot. Még akkor is, hogyha nagyon sokszor a Bródy, meg a Gyulai-Gaál, meg a Breitner egy pultosra leszűkítette, vagy lehalkította annyira a kíséretet. Először is sokkal jobb volt az akusztika régen, mint amit '71-ben átépítettek. Megszüntették azt a selyemtapétát a falakon, leghátul fönt az emeleten, például... Szóval, amikor '71 után ide visszajöttek, úgy tapasztalták, hogy megváltozott az akusztika, kezdett elmenni a hang. Nem értették, eddig ahogy énekeltek, nem azt hallják most vissza... Most mért nem szól úgy?

Sárdi:

1966-tól '71-ig tartott az átépítés. Még te is átmentél velük a Tháliába?

Rónai:

Nem. A mostani Tháliában már dirigáltam persze, de a régi Tháliáról mondjak két mondatot. Annak idején működött ott a Petőfi Színház²⁶, 1960-62 között Szinetár Miklós volt a művészeti, Petrovics Emil a zenei vezetője, és ez még a Szinetárnak a televíziós karrierje előtt volt. A Színművészeti Főiskolán volt osztályvezető tanár a színészmesterségen. Kitűnő növendékei voltak, és ebben az úgynevezett musical színházban olyanokat játszottak, mint az *Egy szerelem három éjszakája*²⁷ vagy a *Koldusopera*²⁸. A Koldusopera azért lett egy híres előadás, mert a Szinetár a végzős növendékeivel megszínálta a főiskolán és utána áthozta ide.

²⁵ A nevezetes előadásnak, amelyet Szinetár Miklós rendezett, 1954.november 12-én volt a bemutatója.

²⁶ 1960–1964 között működött, az első két évben a mostani Thália Színház helyén, de 1963–64-ben Katona Ferenc igazgatása alatt átvitték a társulatot az Izabella téri színházépületbe, ahol a következő évben megszűntették.

²⁷ Ránki György – Hubay Miklós – Vas István zenés játéka, 1961. január 12-én volt a hivatalos bemutatója.

²⁸ Brecht – Weill darabjának 1960. október 7-én volt a bemutatója.

Sárdi:

Ebben volt a Bodrogi, ha jól emlékszem?

Rónai:

Nem. Az *Egy szerelem három éjszakájában* volt a Bodrogi és a Margittai Ági a két főszereplő, és a Sennyei Vera, akivel meg a Feleki Kamill-lal egy másik új magyar musicalben dolgoztam, amit szintén pártutasításra a Szőnyi Erzsébet írt, és a kitűnő filmrendező, Fábri Zoltán rendezte, és akkorát buktunk, mint ide Lacháza, mert Erzsébet nem tudott musicalt írni, meg egyáltalán zenés vígjátékot se, mégis ő lett később az egyetlen Kossuth-díjas női zeneszerző. Tehát káderpolitika miatt kellett neki írni egy musicalt Molière *A képzelt betegéből*, ami egy jól játszható, népszerű színdarab, mindenki jól ismeri, Feleki Kamill játszotta a címszerepet. De ha ezt a Molière hallotta volna, nem ismert volna rá! Úgy kerültem ebbe a társaságba, hogy itt, az Operettszínházban én éppen ráértem, és átküldött a Szlovák vagy a Simon Zsuzsa, hogy „*menjél át fiam, és ott legyél asszisztens a Petrovics Emil háta mögött*”. Onnét ismerem Nagy Ferencet, a karmestert, mert a Petrovicsnak ő volt az asszisztense vagy a második karmestere. Tehát így megismertem egy másik műfajt, meg egy másik színház működését. Ott is volt énekar, volt kis tánckar, kitűnő, jó figurák voltak, a Mádi Szabó Gábortól kezdve sok jó színész volt ott. Sennyei Vera ugye, az *Egy szerelem három éjszakájában* legenda lett, de a többiek is, például, aki a híres „Planta-tea” számot énekelte, a Horváth Tivadar. Hát ő egy elragadó fickó volt.

Sárdi:

A Horváth Tivadar az Operettszínházban is rendezett.

Rónai:

Itt is rendezett. Ő rendezte például Fényes Szabolcstól a *Mayát*. Egy elképesztő jó fej volt. Sosem értettem, hogy ő mért nem lett nagyobb színész, mert minden adottsága megvolt ahhoz, hogy nagy színész legyen. Eszembe jut, hogy a Petrik József is ott volt, aki nálunk is játszott. Szóval épp, hogy visszaemlékszem rájuk, de azt a színházat is megismertem annyira, amennyire éppen kellett. Visszajöttem az Operettszínházba, és a Bródy Tamás, aki itt volt zeneigazgató, és egy rendkívül jó karmester volt, remek füle, stílusérzéke volt. Csomó felvétel bizonyítja, nem kell nekem róla sokkal többet mondani. Mindent tőle tanultam. Nagy tisztelettel vagyok az emléke iránt. És megkérdezte tőlem, „*na, fiam, a Petrovics Emil és 12 excentrikusa hogy működik ott, a túloldalt?*” A Petrovics Emilnek tényleg volt egy kis zenekara, ugye a Petőfi Színháznak nem volt nagy zenekari árka, s így csak kis zenekara lehetett, és tényleg olyasmi volt, hogy a fuvolista szaxofonozott is, a klarinétos pikolózott, a brácsás néha gitározott, a bőgős leült basszusgitározni. Tehát a zenekar mindössze 12 zenészből állt, ahogy Bródy Tamás fogalmazott, egy zenész, excentrikusan, egy csomó mindent csinált. Ott már volt, látod, - ahogy nálunk nem volt - mikrofon. Ott, a Petőfi Színházban igenis volt erősítés, ezeket puskamikrofonoknak hívtuk. Letették a színpad elejére - szélére, és akkor valamit vett. Tehát lehetett egy kicsit erősíteni az *Egy szerelem három éjszakájában* is, a *Koldusoperában* is. És a *Képzelt betegben* az jutott eszébe a rendező úrnak, hogy fölerősíti a vécélehúzásnak, az öblítésnek a hangját. Emlékszem, hogy ettől kiürült a Hajós utcáig az egész város, mert olyan hangerővel szólt, amikor a főszereplő beszaladt a vécére és kijött. És akkor a Kamill bácsi ezt is feledtette, mert a Kamill bácsi tehetséges emberként mindig jó volt amúgy is. Én nem tudom, hogy miért, a rendező úr ebbe bele volt szerelve, és azt örült erővel adta ki a nézőtérre, én erre emlékszem az előadásból. Meg az, hogy megbuktunk vele.

Sárdi:

De a *Koldusopera*, az legalább jó volt?

Rónai:

A *Koldusopera* nagyon jó volt. Az *Egy szerelem három éjszakája* nagyon jó volt. Tehát a Petrovics Emil, Szinetár Miklós, Katona Ferenc-vircsaftnak voltak jó dobásai is. A *Mélyvíz*²⁹, *Mándy Iván* darabja Garai Gábor verseivel, Gyulai Gaál Feri zenéjével, az nem sikerült. A *Szivárványvölgy*³⁰ nem sikerült. A *Képzelt beteg* nem sikerült. A Burghardtnak a *Tűzijátékában*³¹ volt a fiatal Márkus Lászlónak az első pesti szerepe, aki a debreceni színházban volt vezető művész, és utána itt elképesztő karriert csinált, egy színészlegenda lett, de abban a darabban játszott először, ott hintázott hátul a *Tűzijátékban*. Arra is emlékszem.

Sárdi:

Volt egy *Espresso Bongo*³² című darab is, az miért került át az Operettszínházba?

Rónai:

Először ott került bemutatásra, de ezt a színházat pillanatok alatt megszüntették. '64-ben a Petőfi Színház megszűnt, úgy emlékszem.

Sárdi:

Vajon miért? Ezt nem tudod?

Rónai:

Hát, megint valami pártutasításra szűnt meg, és a Szinetárt vitték be a tévébe. És jól jött a hely az Operettszínháznak az átépítés miatt, hogy szembe át tudjon menni. De előtte még áthozták az *Espresso Bongót* a Galambos Erzsivel, aki sztárja volt a darabnak. A Galambos Erzszi akkor már Petrovics Emilné lett, és persze az Erzsikét meghívták vendégnek. Az, hogy a háttérben az Operettszínház és a felszámolásban lévő Petőfi Színház hogy működött együtt, nem tudom, de sok kolléga átjött ide tőlük, kórus, táncos, zenekari tagok, mert azokkal később már itt dolgoztam. És sokan mentek más színházba, a József Attilába, a Madáchba, a Nemzetibe. Szinetár a televízió főrendezője lett, a Katona Ferenc nemsokára a Színháztudományi Intézet osztályvezetőjeként folytatta, a Petrovics Emil meg visszament a főiskolára, és lett belőle zeneszerző, később aztán operaházi főigazgató.

Sárdi:

Én úgy tudom, hogy az Operettszínházban folyt a gazdasági irányítása a Petőfinek is, vagy csak a felszámolást végezték?

Rónai:

Hát a Béla Ernő volt akkor itt a gazdasági igazgató, akiről túl sokat nem tudok. Nekem nem volt velem dolgom. Azt tudom, hogy a Béla Ernő öccse vette el a Tiboldi Máriát³³, a kezdő, de szép primadonnát. Az is megér egy misét, amikor őt idehozta '62-ben a Simon Zsuzsa. Akkor már volt a színháznak három csodálatos primadonnája: Németh Marika, Petress Zsuzsa, Bán Klári, és akkor a pártember a nyakukra hozta őt, akit nem fogadott be a társulat, mert hiszen voltak már hárman, ismerték és elfogadták egymás kvalitásait, és a Tiboldi Máriát innét

²⁹ Bemutató: 1961. december 7.

³⁰ B. Lane – Saily – Harburg darabjának bemutatója: 1960. október 27.

³¹ Bemutató: 1961. március 17.

³² Monti Normann – Wolf Mankowitz zenés darabjának (vers: Tardos Péter) bemutatója a Fővárosi Operettszínházban 1964. szeptember 18.

³³ Tiboldi Mária (1939–) színművész, operettprimadonna, 1963-ban felvételt nyert az Operettszínházba, de mellőzték, ezért 1966-ban konzuli útvélel 10 évig énekel berlini, salzburgi, bécsi színházakban. 1976-ban Vámos László főrendező hazahívta, és 2013-ban történt nyugdíjazásáig itt játszott, a színház örökös tagja.

kiutálták, azt kell mondanom. És ezért ment el külföldre... Mondhat a Tiboldi, amit akar, hogy ő mennyire szerette a Németh Marikát, meg felnézett rá, meg nem tudom én, mit csinált... Nem, ő a Németh Marika és Petress Zsuzsa ellenében volt idehozva, mert a Simon Zsuzsa úgy érezte, hogy neki építenie kell a maga társulatát, akik vele együtt gondolkodnak. Ezek itt pedig nem az ő neveltjei, örökölte őket Gáspár Margittól, Fényes Szabolcstól. Ugyanúgy, ahogy aztán a Vámos leépítette az egész színházat Bródy Tamásostól, Rátonyistól, Németh Marikástól, és Homm Palistól, és elküldött sok mindenkit...

Sárdi:

A Medgyesi Mária³⁴ már itt volt akkor, vagy ő csak később jött?

Rónai:

A Medgyesi Marira nem emlékszem, hogy itt lett volna. Vele nem volt dolgom. Én azokban az előadásokban voltam asszisztens, mint például a Honthy-féle *Csárdáskirálynő*, azokban voltam, mint a *Budai kaland* és a *Három napig szeretlek*. Ahogy említettem, a két utóbbi megbukott, de mindegy, kellett az új magyar bemutatók, hogy legyen munka, pezsgés az épületben! Eltartotta a színházat a *Csárdáskirálynő* óriási sikerszériája.

Sárdi:

Honthy Hannára³⁵ hogy emlékszel vissza? Volt vele valamilyen kapcsolatod, vagy csak tisztos távoból figyelted őt?

Rónai:

Elmondom. A Honthy Hannának a díszlet háta mögött volt egy öltözőasztala, lámpával, tükörrel, és amikor őt hívták a színpadra, hogy következik a jelenete, ő azt megelőzően, jó néhány perccel előbb lejött és leült ehhez. Ott megkérdezte, hogy mindenki ott van-e, aki fontos ahhoz, hogy ő színpadra menjen. „*A Szlovák igazgató itt van? Itt vagyok. Az Ormai Miklós itt van?*” Ő volt a főtítkár. „*Itt vagyok. A Gránicz László itt van?*” Ő volt a főfodrász. „*Itt vagyok. Az öltöztetőm itt van?*” Aki emberemlékezet óta öltöztette a Honthyt. „*Igen.*” – mondta. „*A Rónai, az asszisztens itt van?*” „*Itt vagyok művésznő, a háta mögött.*” – mondtam én. Tehát a Hannuska megkövetelte, hogy mindenki, aki neki kell, az ott legyen körülötte... És amikor ő ezt végigkérdezte, és mi végigmondtuk, hogy igenis, itt vagyunk, akkor közölte, hogy ő beteg, öreg, nem megy be, itt hal meg, és mindenki a vérét szívja: „*Hagyjanak!* – kérte. Ez egy műsor volt a részéről, mindenkit mindennek elmondott, és mindenkit jól letolt vagy számon kért. Senki nem mert semmit válaszolni, hallgattunk, mint hal a vízben, majd megjelent az 1,95 méter magas, gyönyörű férfi, az Erdélyi József főügyelő, szerepe szerint az adjutáns, aki bejelenti a Művésznőt a színpadon. Tehát odajött az Erdélyi Jóska, és szólt, hogy „*Művésznő, be kell menni.*” És akkor a Hanna megigazította a parókáját, a gyönyörű, legendás kalapját – mindenki tudja, miről beszélek –, és mikor a színpadon az Erdélyi bejelentette, a Hanna bement. Neki mindig kellett a felhajtás, körülötte mindig volt egy különleges aura, ami utánozhatatlan volt. És ott ugrált a Rátonyi³⁶, ott énekelt a Baksay³⁷, a Németh Marika³⁸, a Feleki Kamill³⁹, a Homm Pál⁴⁰, ott volt a cigányzenekar, akik élően,

³⁴ Medgyesi Mária (1935–) színművész, színpadi és filmszerepekben, drámai és opera, operett műfajban egyaránt. 1966 óta a Fővárosi Operettszínház művésze, 1990–99 között a zenés színészképző stúdió beszédtanára volt, a színház örökös tagja.

³⁵ Honthy Hanna (Hügel Hajnalka 1893–1978) először 1925/26-ban volt a Fővárosi Operettszínház művésze. 1930–49 között vendégként csak szerepre szerződött, pl. 1931-ben a Maya címszerepére. 1949-től véglegesen a színház tagja maradt, kedvéért, az idősödő primadonna szerepkörét megteremtve, írta át a Kellér – Békeffy páros *Csárdáskirálynő*t és a *Luxemburg grófját*.

³⁶ Rátonyi (Reisz) Róbert (1923–1992) színművész, rendező, író. Kabaré- és revüszínészként kezdte, és legendás táncos-komikussá vált a Fővárosi Operettszínházban, amelynek 1950-től 1971-ig volt a művésze, majd örökös tagja.

³⁷ Baksay Árpád (1927–2001) operaénekes, operettbonviván. 1952–1984 között volt tagja a Fővárosi Operettszínháznak.

³⁸ Németh Marika (1925–1996) színművész, operettprimadonna. Színészi adottságai, hangja, alkata ideálissá tette szerepköre betöltésére. 1949–1965 között, majd 1969-től haláláig a Fővárosi/Budapesti Operettszínház egyik legelismertebb művésze volt, örökös tag.

fent, a színpadon játszották a Hajmási Pétert, tehát rengeteg mindenki volt a színpadon, és mégis mindenki egy helyen toporgott, és senki nem foglalkozott azzal, hogy mi baja van a Kamill bácsinak, hogy a Homm Palinak jól áll-e a nyakkendője, hogy a Baksaynak van-e hangja, hogy a Németh Marika megfelelően van-e diszponálva, senkit semmi nem érdekelt, csak a Honthy!!! Tehát én azt mondom, én nem tudtam, hogy ki a Honthy, addig, amíg be nem jöttem ebbe az épületbe, de azt kell mondanom, hogy nagyon rövid idő alatt megtanultam. Ahogy azt is, amit a Németh Marika mondott nekem, amikor „*Kezit csókolom, művésznő!*”-vel köszöntem neki és azt válaszolta: „*Palikám, ne kezicsókolomozz itt nekem, mert engem itt mindenki tegez!*” Nekem ő nagyon tetszett, mert én láthattam őt egyrészes fürdőruhában a *Budai kalandban*, a háremhölgyek között, ott ő is úgy volt öltözve. Hát, a mostaniak nem tudják elképzelni, hogy milyen nagy durranás volt 1962 őszén látni a színpadon a Németh Marika hosszú combjait, gyönyörű alakját. Sehol nem volt rajta egy fölösleges deka, és minden ott volt a helyén. Ez részemről csak egy apró megjegyzés volt... Visszatérve a Honthyra, például ő remekül kitalálta, hogy kesztyű nélkül soha nem láthattuk. Elterjedt, hogy köszvényes az ujja vége, és emiatt, hogy ezt ne lássa a néző, de senki ne lássa, ő még az öltözőben is kesztyűben volt. Tehát én soha nem láttam a Honthyt kesztyű nélkül. Úgyhogy ezek azok az apróságok, amik legendává alakították a személyét.

Sárdi:

Te zenei asszisztens voltál, mi a véleményed az akkori karmesterekről?

Rónai:

Azt kell neked mondanom, hogy elképesztő jó karmesterek voltak mind a hárman. A Gyulai Gál Ferenc volt talán közöttük a legkevésbé... Isten bocsássa meg nekem, hogy így minősíték, de a fiatal Breitner Tamás szenzációs karmester volt, és a nagy, a professzor, az a Bródy Tamás volt. A Bródy Tamás soha nem kért olyat, amit az említett művészek ne tudtak volna megvalósítani. És a Bródy egy nagy pedagógus is volt azáltal, hogy például ő a Zentai Annának⁴¹ másképp dirigált, mint a Mednyánszky Áginak⁴². Mindenkiről tudta, mit várhat, a Bán Kláritól⁴³, a Németh Marikától, tudta, hogy a Petress Zsuzsánál⁴⁴ keményebb, tempósabb lehet, az elandalítóbb a Németh Marika volt. Tehát azt kell mondanom, hogy kiszorgálta őket, magas színvonalon. Ha Kamilla valamit kért a Bródytól, olyan akkor nem volt, hogy valaki leszóljon a színpadról, hogy „*Karnagy úr, most én ezt így szeretném!*”, olyan nem volt. Lejött az árokba, megbeszélték, és a Bródy utána úgy csinálta meg vele a számot. Ugyanígy volt a Rátonyival. A Rátonyiról mindenki tudja, hogy állandóan örült ötletei voltak. Ő kétszáz százalékon égett állandóan. Kitalálta, hogy a „*Ne félj, ne félj bolond szívem*” kezdetű duettje a szubrettel *A mosoly országában* önmagában nem jó. Kitalálta azt, hogy mi lenne akkor, hogy ha az eredeti átmegy csárdásba, swingbe, charlestonba, meg a jó Isten tudja, hogy még hány

³⁹ Feleki Kamill (1908–1993) szín- és táncművész, artista, koreográfus, az egyik legsokoldalúbb művésze a XX. századi magyar színháznak, zenés színpadoknak. Játszott revü- és kabarészínészként, az operettek legendás táncos-komikusa, de prózai, film- és tévéfilm szerepekben egyaránt maradandót alkotott. Három periódusban volt a Fővárosi Operettszínház művésze: 1931–35, 1949–1960, 1964–72 között. Örökös tag.

⁴⁰ Homm Pál (1907–1987) színművész, operettbonviván. A kolozsvári Zenekonzervatóriumban végzett ének-zongora tanszakon, de színészi pályáját kezdetben prózai szerepekben gyakorolta. Néhány vándorévet követően, 1949-től haláláig a Fővárosi Operettszínházban játszott bariton bonviván és karakterszerepekben egyaránt.

⁴¹ Zentai Anna (1924–2017) színművész, opera-, operett- és prózai szerepekben egyaránt játszott, de nagy elismertséget szubrett szerepekben vívott ki magának, elsősorban a Fővárosi Operettszínházban, amelynek 1950–1979 között volt a művésze és örökös tagja.

⁴² Mednyánszky Ági (1927–2015) színművész, zenés színpadi, film- és rádiós szerepekben egyaránt. 1957-ben ő volt a Magyar Televízió első bemondójának egyike. 1958-tól haláláig a Fővárosi/Budapesti Operettszínház művésze volt, főleg táncos, szubrett- és musical karakterszerepekben alkotott maradandót, örökös tag.

⁴³ Bán Klári (1928–?) színművész, primadonna. 1952-ben végzett a Színház és Filmművészeti Főiskolán. A Fővárosi Operettszínházban főiskolás kora óta játszott klasszikus és kortárs szerepekben egyaránt. 1963-ban a luzerni színház szerződtette, ahová disszidált, majd főleg német nyelvterületen játszott.

⁴⁴ Petress Zsuzsa (1928–2001) színművésznő, operettprimadonna. 1949-ben diplomázott a Színházakadémiaán, és már harmadévesen is a Fővárosi Operettszínházban játszott, amelynek külföldre távozásáig, 1974-ig tagja maradt, bár közben vendégként több vidéki színházban is fellépett. Egyike volt az operett műfaj legendás primadonnáinak, de musical főszerepekben is emlékezetes alakított.

ritmusba és refrénbe, és ezt kérte meghangszerelni. De a Bródy Tamás azt mondta, nem. Lehárt nem. Majd egyszer csak Gyulai-Gaál mégis meghangszerelte neki, ahogy kérte. Az utolsó refrén volt a csárdás. Szétverték a házat. Ilyen volt a Robival. És akkor a Bródy Tamás meghallgatta, amivel ő nem értett egyet, és rájött arra a marha nagy igazságra, hogy ez az ötlet tényleg jó volt, hogy ettől siker lett. Hogy ennek a szomorújátéknak, Szu Csong kalandjainak Kínában azzal a gyönyörű európai nővel, hát ebbe tegyünk bele valamit, legalább itt, a második felvonás közepén csináljunk egy nagy, vidám számot! Örült sikere lett a Robinak. Ugyanúgy, ahogy a *Csárdáskirálynőben* a „*Te rongyos élet*”-nek is van egy olyan változata, amiben a második refrénje emelt refrén, tehát újra hangszerelve, egy emelt hangnemben. Szenzációs volt, szétrúgták az épületet akkor, persze, azóta sem kell senkinek. Nem értem miért, mert hiszen valahol meg kell lennie a kottának, hacsak nem ázott el a kottatárral együtt, amikor a Petőfi (későbbi Thália) Színházba voltunk áttelepülve, ott betört a talajvíz, és csomó kotta, szövegkönyv ott ment tönkre. Tehát, ha hiátus van a kottatárban bizonyos évekről, akkor az akkor ment tönkre. Vagy azzal, hogy a betört, vízben elázott kottatárat, anyagot, könyvtárat, dokumentumokat, archívumokat vizesen fölrakták az Operettszínház padlására... Még emlékszem, Pécsi Miklós volt akkor a gazdasági igazgatóhelyettes, aki még a Fényes Szabolcsnak az embere volt.

Azt mondják, amikor Fényes Szabolcs⁴⁵ volt az igazgató-tulajdonos, hárman voltak összesen az igazgatóság: ő, Pécsi Miklós és talán egy titkár, a Szirtes György⁴⁶? Hárman vitték a színházat. Nem volt gazdasági osztály, egyéb adminisztrátor. A műszakból is csak annyi ember volt, ahány a színpadra kellett. Max. 20 tagú tánckar, 20 tagú énekkar, annyi zenész, amennyi kellett, és a Szabolcs a színház előadása alatt a pénztárból kivette a bevételt, betette a zsebébe, és öltözőről öltözőre fizette az aznapi gázsit.

Jó, azóta eltelt 70 év. De a Fényes Szabolcs első maszek igazgatásában így működött. Majd utána természetesen, amikor állami színház lett...

Sárdi:

1956 után újra rávették...

Rónai:

Rávették, hogy legyen állami színház igazgatója, akkor már természetesen alkalmazkodnia kellett az előírásokhoz. De a Pécsi Miklós akkor is ott volt mellette.

Sárdi:

Fényes Szabolccsal te dolgoztál?

Rónai:

Hogyne. Sokszor. Nagyon jól dolgoztunk...

Sárdi:

Milyen embernek ismerted őt? Hogy emlékszel?

Rónai:

Nagyvonalú, elegáns, jó muzsikus. A zongoránál verhetetlen. Tehát ha olyan felvételt találsz, ahol ő saját magát vagy mást kísér, az az előadó-művészet nagy könyvébe beletartozik. Aztán, hogy sok minden mégsem az ő szája íze szerint működött, és pár év múlva lemondott, az azért

⁴⁵ Fényes Szabolcs (1912–1986) zeneszerző, dalszerző. Kétszer volt a Fővárosi Operettszínház igazgatója: 1942–1948 között magánbérletként, 1957–1959 között állami kinevezettként, de pályája elején első, nemzetközi hírnevet hozó darabját, a *Mayát* is itt mutatták be 1931-ben.

⁴⁶ Szirtes György (1923–2009), színházi szakember. 1948-tól a Fővárosi Operettszínházban művészeti titkár, majd gazdasági, később üzemigazgató, 1962-től a Magyar Állami Operaház gazdasági igazgatója nyugdíjazásáig, örökös tag.

mutatja azt, hogy őt nem támogatták, igaz, nem is tiltották, mert igazából nem tudtak vele mit kezdeni. Őt az aczéli „túrt” kategóriába sorolták. Ezt a politika is befolyásolta, hogy hiába írt sokszor szenzációs dolgokat, a *Mayán* kívül, ami bevált, aminek nagy sikere volt, sem a *Bozzi úr*⁴⁷ nem jött be, mert nem élte sokkal túl a szerencsétlen Latinovits halálát, ha nem így történt volna, akkor talán nagy szériával befut, sem a *Florentin kalap*⁴⁸ nem jött be. Érdekes, hogy például a *Szerdán tavasz lesz* című, Bacsóval⁴⁹ írott darabjában is minden adott volt, a nagy vendégművészek, Kozák András és Dayka Margit, tényleg, a fiatal Kerényi Miklós Gábor ügyesen megrendezte, tudott vele mit kezdeni. A Fényes Szabolcs nótái remekül szóltak, minden adott volt ahhoz, hogy siker legyen, aztán valahogy mégsem történtek úgy a dolgok, hogy az nagy dobás lehessen...

De tündéri ember volt. Az emberségére tudok példát mondani: annak idején én is komponáltam, sok darabomat játszották itt, ott, amott. A Színművészeti Főiskolán is volt egy előadás, amit a Pethes György rendezett, és a Simon István költő írt Petőfi *A helység kalapácsának* nyomán, vizsgálőadást csináltunk belőle. Többek közt Szalai Edit, Gálvölgyi János játszottak az előadásban. Egy kis zenekar kísérte. Bizony, a Gálvölgyi már akkor feltűnően tehetséges volt, a darabban pedig volt elég humor, Petőfi vegyítve kabaréval. Fényes Szabolcs és Rátonyi Róbert is eljöttek, megnézték, és utána a Fényes Szabolcs, nem nekem, hanem a Fészek Klubban azt mondta az asztaltársaságának, hogy milyen tehetséges fiú ez a Rónai Pál, mert most láttam *A helység kalapácsát* a Színművészeti Főiskolán vizsgálőadásként, és Rátonyi azt mondta, ha neki magánszínháza lenne, akkor ő most ezt kétszáz előadásra leszerződtené. Onnan tudom, hogy ott volt a Pethes Gyuri – aki nekem jó barátom – a másik asztalnál, és hallotta, hogy a Fényes Szabolcs jót mondott egy fiatal riválisáról, egy fiatal zeneszerzőről. Hát, ez nem nagyon jellemző a szakmára, mások munkáinak örülni, ilyet ritkán hallani. Nagy dolog volt tőle, hogy elmondja a Szirtes Gyurinak, a Rátonyinak, a Pécsi Miklósnak, mert mindig ugyanazok ültek vele, és a feleségeik az asztalnál. Képzeld, ezek a feleségek képesek voltak azon dühöngeni – a Csikós Rózsi a Rátonyi feleségével és a Náray Terivel, aki a Szirtesnek volt a felesége –, ültek és simfolták⁵⁰ a Fényes Szabolcs igazgatót, hogy a Csikós Rózsi⁵¹ csak azért nem léphetett az Operettszínház színpadára, mert: „*addig, amíg én vagyok ott az igazgató* – mondta a Szabolcs – *a feleségem nem játszik!*”. „*De játszhat bárki, csak pont én nem?*” – panasolta Rózsika. Pont ő nem. Tehát a Szabolcs még ebben is konzekvens volt, amikor állami igazgató lett, a saját feleségét nem engedte abban a színházban színpadra, ahol ő volt az igazgató. Ez is egy tanulság. Ma, amikor meg vagyunk szállva rokonokkal, föl, le, ne is beszéljünk nevekről...

Sárdi:

Fényes Szabolcsot azért nem hagyták jó két évnél tovább igazgatni, mert kellett ide egy káder?

Rónai:

Igen úgy van. Kellott lépni... és találtak egy káder igazgatót. Tehát azt kell mondanom neked, hogy a Szlovák László is és a Simon Zsuzsa is, amikor itt '62-ben én idejöttem, azt hiszem nem sokáig volt a Simon Zsuzsa csak itt, tehát nem hosszú időre, de akkor ő itt komoly rendet

⁴⁷ *A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak* címmel írt Fényes Szabolcs – Békeffi István – G. Dénes György musical bemutatója 1976. február 27-én volt Latinovits Zoltánnal a főszerepben, Vámos László rendezésében.

⁴⁸ Labiche darabját fordította, a verseket írta Szenes Iván, megzenésítette Fényes Szabolcs, bemutató 1979. március 30., rendezte Mikolay László.

⁴⁹ Fényes Szabolcs – Bacsó Péter – G. Dénes György musicaljének bemutatója 1983. március 26-án volt Kerényi Miklós Gábor rendezésében.

⁵⁰ Simfel (német) jelentése: leszól, szid, ócsárol.

⁵¹ Csikós Rózsi (1913–1992) színész, táncosnő, az 1930-as, '40-es években az egyik legelismertebb operettszobret volt, nemzetközi karrierrel, filmszerepekkel. A Fővárosi Operettszínházban férje, Fényes Szabolcs első igazgatói periódusa alatt játszott, 1949-től visszavonult.

csinált. Például a Hadics Lászlóból⁵², a fiatal angyalföldi melósgyerekből itt csináltak úgynevezett bariton bonvivánt. A bűdös életben nem lehetett addig hallani bariton bonvivánról. A bonviván az bonviván. Az tenor. Az a Sárdy, a Baksay, az Oszvald Gyula, ők a bonvivánok. És egyszer csak lett bariton bonviván, mert a párttitkárt bonvivánnak kellett szólítani, és a Hadics Laci elkezdett itt egyik szerepből a másikba beállni. Nem akarok róla semmi rosszat mondani, mert élete végéig az Operettszínházban dolgozott, a lányát és a feleségét is jól ismerem, kollégák voltunk. A felesége is itt dolgozott a nézőtéren, a lánya az énekkarban, és azt kell mondanom, hogy ő itt élte le az életét. Ő abba halt bele, hogy a rendszerváltást nem tudta túlélni. Tehát olyannyira vonalas volt, és annyira hitt a kommunizmusban, és azt kell mondanom, hogy nagyrabecsülésem a Keszler Pál igazgatónak is és a Hadics Lacinak is, hogy ők, amikor rájöttek arra, hogy egy rossz lovon ültek egész életükben, és jött a rendszerváltás, és dőlt össze az MSZMP, meg a munkásörség, akkor ők ebbe behaltak. Tehát pillanatokon belül elment mind a kettő.

Sárdi:

Ők a tisztességesebbek, aki tényleg hittek benne, komolyan...

Rónai:

Úgy van. De azt kell mondanom, hogy '62-'63-ban itt olyan elképesztő rend volt ilyen értelemben, hogy mukkanni sem szabadott mást, mint ami az irányvonal.

Sárdi:

Biztos voltak munkásörök közöttetek is.

Rónai:

Azt nem tudom, de beépített emberek voltak. Tudtuk is, hogy ki az úgynevezett jelentő ember. Most hadd ne mondjam ki a nevét, de... szóval mindenki mindent tudott. Ez nem volt kérdés.

Sárdi:

Én hallottam az Ószer Imréről ilyet...

Rónai:

Talán eltaláltad... de feltételezhető egy másik, a színpadon dolgozó, ilyen apró szerepekben játszó férfiúról is, mintha a Csanaki Józsefről is mesélték volna, hogy ő is... ők voltak azok, akik bizonyos dolgokat jelentettek. Nem tudjuk, mi az igazság, de hogy a Szlovák nem tudott mit jelenteni, hiszen a Szlovák alig volt benn, bejött ebédidő előtt az uszodából, és elment az ebédelni. Ettől még remekül ment a színház, mert itt volt a Rátonyi, itt volt a Bródy, itt volt a világ legjobb korrepetitora, a Csató Bandi, itt volt az Ormai, a titkár. Minden működött. Volt egy jó stáb, plusz egy úgynevezett művészeti tanács, akikkel mindent megbeszéltek, de ez már a Vámos idejében, mikor először jött megbízott főrendezőnek. A Szlovák alatt volt, de ő direkt nem volt a művészeti tanácsban, hogy azt mondhassa, hogy a művészeti tanács mondja meg, hogy mi legyen. A Vámos, Fényes Szabolcs, Lendvay Kamilló, Békeffi volt, akkor még élt a Békeffi Pista, meg a Szenes Iván, igen, lehet. És volt valaki dramaturg, a Semsei Jenő. És akkor ott mindenfélét megbeszéltek, hogy mit és ki játsszon, ki nem... és akkor volt a nagyon elegáns gesztusa a Fényes Szabolcsnak, aki azt mondta, hogy itt vannak ezek a fiatalok, tőlük is kellene új zenés játékot kérni, hogy az operett műfaj megújuljon, mert a

⁵² Hadics László (1927–1991) színművész, 1953-ban szerzett színészi diplomát, de már 1949-től játszott a Fővárosi Operettszínházban, amelynek haláláig tagja maradt. Főleg karakterszerepekben alkotott emlékezetes.

musical nagyon jön, és akkor az operett eltűnik a színpadokról. Hogy kérjük fel a Szokolay Sándort vagy a Petrovics Emilt, hogy írjon nekünk. Ők nem, de írt a Bágya András, a Tamássy Zdenkó, Behár György és maga Lendvay Kamilló. Később a Kamilló elment a Zeneművészetre tanársegédnek, aztán valami miatt ez az egész művészeti tanács halódott, majd a Németh Sándor igazgatása alatt teljesen megszűnt.

Sárdi:

Pali! A 60-as években neked milyen munkaviszonyod volt? Egy állandó, munkakönyves, vagy szerződéses? Hogy emlékszel erre?

Rónai:

Az első időben minisztériumi ösztöndíjas voltam, havi ötszáz forintért. Később kiderült, hogy a munkámhoz képest az nagyon kevés, akkor kaptam ezeröttszáz forintot. Mikor meghalt a Stollár Károly nevezetű asszisztens, ez 1962 szeptemberében volt, akkor lett hely, és akkor felvett a Szlovák László 1962. október 1-jétől mint asszisztent, munkakönyves állásba az Operettszínházhoz, tehát státuszba kerültem, igaz, hogy rendezőasszisztensibe.

Sárdi:

De hát te korrepetitor is voltál?

Rónai:

Úgy van, nálam mindig volt egy kotta is, meg egy szövegekönyv is. Seregi László akkor kezdte el rendezni a nagyon nagy sikerű *A mosoly országát* a Lehoczkyval és Rátonyival, és Németh Marikával és Baksayval. De közben a *Budai kalandban* is dolgoztam, és közben a *Három napig szeretlek*-nek az előkészületeiben is részt vettem. Tehát ez volt az a három darab, amelyikkel megismertem az Operettszínházat, és a szemben lévőben meg a *Képzelt beteg*. Tehát mindent csináltam. Meg a Seregi Laci állandóan az én Fecske cigarettámat szívta, az volt az első füstszűrős magyar cigaretta, és akkor még lehetett a nézőtérén dohányozni, ő meg állandóan kért tőlem: „*Van egy cigid? Van egy cigid?*” Ez így ment napokon, heteken keresztül. És nekem volt. Hogy mért tudtam én akkor ezt a cigit megvenni? Mert életemben olyan jól nem kerestem, mint '63 tavaszán. Tudniillik a főiskolán mindenki után, aki énekelt a felvételin, kaptam tíz forintot. Na most, hatszáz ember jelentkezett a főiskolára, és természetesen mindenkinek énekelni kellett. Hát ez már maga hatezer forint ugye, az akkoriban nagy pénz volt, azt tudom, hogy amikor valaki bejött felvételre, ott volt a felvételi bizottság: Vámos László, Básti Lajos, Gáti József, Simon Zsuzsa, Major Tamás...

Sárdi:

Nádasdy akkor már nem volt?

Rónai:

A Nádasdy, az csak az utolsó rostára jött be. Ez volt az első, amikor a legtöbbben voltak. És akkor szólt valamelyik a felvételizőnek, hogy „*adja tovább, amit hozott...*” és mindnek kellett énekelni. Aki nem énekelt, vagy a capella énekelt, azután is behúztam a strigulát, mert volt nála kotta... és így fölvettem hatezer forintot akkor, amikor ezeröttszáz forint volt a fizetésem. Abból autót vettem '63 őszén-telén. Szóval a lényeg az, hogy ezt is hozzá kell tenni a szakmához, meg az akkori viszonyokhoz, hogy voltak ilyen kis lehetőségek, amikkel, hogyha az ember ügyes volt, akkor élni tudott.

Sárdi:

Akkoriban volt időd külön haknizni járnival?

Rónai:

Én nem voltam ún. haknista. El is terjedt rólam, hogy a Rónainak fel van húzva az orra, és hakniba nem jár. Az hogy párszor az operaházi korrepetitorokat kíségtve elkísértem a Házy Erzsébetet⁵³ vagy a csodálatos Váradi Hédit⁵⁴, mert az operaházi korrepetitora nem ért rá, azt elvállaltam. De hát az meg fantasztikus volt, mert két-három, volt, amikor négy előadást lekötött egy napra a Hédi.

Sárdi:

Ez szonon műsor volt? Vagy verseket is mondott?

Rónai:

Az első kettő, a kisiskolásoknak, alsó tagozatosoknak magyar irodalom, mese. Csodálatosan tudott mesélni a gyerekeknek. Egy tündéri nő volt. Nagyon jó véleménnyel vagyok róla, én már idősebb korában ismertem meg, tehát nem mint fiatal bombázót, és aztán a középiskolásoknak egy egészen más, József Attila, Ady, Babits, Illyés Gyula, Weöres Sándor, tehát egy színvonalas összeállítás volt. Nem tudom, hogy ki rakta össze neki. Nekem ebben egy-két apró zenét kellett játszanom, megmondta, hogy hol és mit, az le volt írva. Mikor összeállította a verseket, annak megfelelő hangulatú zenéket kellett... szerintem a Fehér Pali csinálta neki az Operában, aki egy rangos ember volt és egy ismert szakember, és azt kellett nekem eljátszanom. Egy-két ilyen esetre tudok emlékezni, és vagy három szilveszter este kísértem a Latabár Kálmánt⁵⁵. És emlékszem arra is, hogy tizenháromszor léptünk fel egy szilveszter éjszaka, úgyhogy az autóval be sem parkoltunk, csak bementünk a bejárat elé megállni, beszaladtunk, lejátszottuk és kirohantunk, mentünk tovább. Az útvonal, hogy Erkel Színház, Vigadó, Gresham Palota, Erkel Színház, Operettszínház, Vigadó, Gresham Palota, Madách Színház, Erkel Színház, vissza megint a Gresham Palota... Világcsúcs volt. Elindultunk este tízkor és hajnali háromkor végeztünk. Öt egész óra alatt lenyomtunk tizenhárom fellépést.

Sárdi:

A Latyiról tudsz-e még valamit mesélni?

Rónai:

A Latyiról annyit tudok mondani, hogy a poénjait ő otthon kitalálta, készült a próbákra, felkészült volt, állandóan rágta a körmét, és „*Kiskomám! Kiskomám!*” – köszöntéssel odahívott magához. És elmondta neked azt, hogy mit tervez a színpadon poénként. Hogy szerinted jó-e? És nézte az arcod, nála hazudni nem lehetett, azonnal észrevette, ha látta, hogy „szar ez”, ha látta, hogy lelkes vagy érte, akkor azért még kipróbált, még megkérdezte huszonöt embertől, műszaki, kellékes, énekkari, tánckari, zenekari tagtól, nem volt vége... Fontos embertől nem kérdezte meg, hogy mi a véleménye, csak ilyen asszisztens-féléktől lefele. És utána bejött a próbára, megmutatta, és soha nem mondták neki azt, hogy „*Kálmánka, ez sok!*”. Ott volt, ugye az *Offenbach: Banditák*⁵⁶. Jött az Oszvald Gyula

⁵³ Házy Erzsébet (1929–1982) operaénekes, szoprán, 1951-ben debütált a magyar Állami Operaházban, amelynek haláláig tagja maradt. Nagyoperettek főszerepeit is szívesen énekelte.

⁵⁴ Váradi Hédi (1929–1987) színművész, színpadi, film-, tévés-rádiós szerepekben. A főiskolát követően a Nemzeti Színház tagja, sokáig egyik vezető művésze lett. Drámai tragika szerepkörre determinálta tehetsége és alkata, de szívesen mutatkozott könnyed, dízős szerepekben is. Előadóstjein énekelt, verset mondott, drámarészleteket adott elő.

⁵⁵ Latabár Kálmán (1902–1970) színpadi és filmszínész, operett táncos-komikus. Híres színészdinasztia leszármazottjaként a XX. századi magyar színház- és filmművészet egyik legnagyobb alakja, legnépszerűbb komikusa. Vendégként a '20-as-'30-as években is játszott az Operettszínházban, 1945-től is, de az államosítást követően, 1949-től haláláig a színház művésze maradt, örökös tag.

⁵⁶ Bemutató: 1962. március 2., rendezte Simon Zsuzsa.

Debrecenből, a fiatal tenorista, a Marika papája. Az Operaházba kellett volna menjen, de az Operettszínház lecsapott rá. És az *Offenbach Banditákban* volt az első debütálása, színpadra kerülése. Kálmánka azt találta ki, hogy ő elkapja ezt a főbanditát, és behúzza a színpad közepére kötéllel. Rácsavart az Oszvald Gyulára harminc méter kötelet, és akkor ő bejött a színpadra, és elkezdte behúzni a banditát. Hát szóval mire beért, hát addigra tombolt a nézőtér, akkora siker volt. És számított a Kálmánkának az az elragadó egyénisége is!

Sárdi:

Ez az előadás – bár rossz minőségben -, de meg van archív tévéfelvételen. Ezt láttam én is.

Rónai:

A Simon Zsuzsa lent ült, és nézte, hogy nem sok-e ez? És nem mertte a Latyinak megmondani, mert persze, hogy sok volt. A Simon Zsuzsának nem ez volt az ízlése. Nem értett volna vele egyet, de még ő sem mert ujjat húzni a Latabárral, mert azért ő akkor már egy fogalom volt.

Sárdi:

És ő kapott Kossuth-díjat a Gáspár Margit alatt. A Honthyval ketten.

Rónai:

Úgy van. De hát akkor meg volt már az Állami áruház című film, meg egy csomó nagy siker. Azért, amit a Kálmán csinált, mindig tudta, hogy meddig mehet el, de azt is, hogy ő nem mehet ki a színpadról poén nélkül. Ezt ők nagyon tudták. Ő is és a Feleki Kamill is.

Sárdi:

És azt is hallottam, hogy nem engedték, hogy abba a poénhelyzetbe valaki más is bejeljtszon, az szentségtörésnek számított.

Rónai:

Akkor megfagyott a levegő. Akkor nem lehetett izegni-mozogni a jelenetben, vagy a tapsban. Hogyha egy táncnak vége volt, addig, amíg a Rátonyi nem bontotta a tablót, addig senki meg sem mozdulhatott. Amikor a Honthy bent volt a színpadon, akkor ott levegőt nem lehetett nagyobbat venni, mint az övé, tehát semmivel nem hívhattad fel magadra a figyelmet. Ugye, a színpad, az egy örületes helyzet, minden „lejön” róla, ha valaki hibázik egy sorban, rögtön odanézel. Tehát nem azt nézed, hogy tizenkettő remekül csinálja, ha a tizenegyedik hibázott, rögtön odakapod a fejed. Tehát mindig a nóvum az, a váratlan, ami a színpadon leköti az ember figyelmét. Ha a Hanna vagy a Németh Marika vagy a Rátonyi vagy a Feleki vagy a Latabár benn volt a színpadon, ott rend volt. Ott a tapsba nem lehetett belemozdulni addig, amíg, aki kapta a tapsot, az fel nem bontotta. És akkor addig kellett állni. És a *Hajmási Péter* végén, ha a négy bandatag a bajsztát meg akarta volna közben pödörni, hát a világból kizavarják.

Sárdi:

Ilyen fegyelem volt?

Rónai:

A zenekar sem csörömpölhetett. Erről jut eszembe, annakidején az volt a szokás, hogy a zenekar közepén ki tudott menni a zenekari, színpad alatti társalgóba. Az ma nincs, mert ugye a forgó van ott. A zenekari társalgóba két vagy három helyen ki tudtak menni, de bent maradt mindig egy zenész, aki megnyomta a csengőt, hogy jön a szám, jöjjenek gyorsan vissza.

Olyan hosszú prózák voltak, ami miatt a zenekar nem maradt benn, hanem kiment dohányozni, kávézni, sakkozni, kötni, satöbbi, aztán, amikor a jelt megkapták, néma csendben visszaültek a pulthoz. De még a karmester is kiment, csak a jeladó maradt. Ugye, ez ma már elképzelhetetlen.

Sárdi:

Hogy emlékszel, akkor mekkora létszámú zenekar volt?

Rónai:

A zenekari partiknak megfelelően, maximum 48 taggal működtek ezek a nagyoperettek, tehát a Kálmánok, Lehárok. Őt szaxofonnal mentek az Ábrahámok, tehát megadtuk a módját mindennek. Volt 12 prím, 10 szekund, 6 brácsa stb. Tehát megszólalt. Aztán, amikor bejött a *My Fair Lady*⁵⁷ és a Básti Lajos az első zenekari összpórában benézett a zenekari árokba, azt kérdezte, hogy „*maguk ennyien vannak ellenem?*” És egy csomó zenészt kiküldött. És ez a csökkentett felállítás úgy is maradt. A Bástinál a prím, a szekund, a brácsa le lett csökkentve.

Sárdi:

Azért, hogy át tudja énekelni. Hát ebből is látszik, hogy nem volt erősítés.

Rónai:

Úgy van. Nem volt erősítés. „*Énnekem csak két hangszálam van, mit akarnak ezek itt negyvenen ellenem?*” – mondta. És a Básti el tudta intézni a csökkentést, persze ebben csak a Gyulai-Gaál Ferenc volt partner, a Bródy Tamás nem. Mert ő azt mondta, hogy annyian kellenek ülni, amennyit a szerző előírt, ezért aztán megosztották: a Gyulai-Gaál dirigálta a Básti-Lehoczky páros előadásait, a Bródy pedig a Bessenyei-Galambos páros előadásait, de ott teljes létszám volt.

Sárdi:

Milyen érdekes! Ők át tudták énekelni?

Rónai:

Úgy is lement, lehalkultan... A Bródy nem akart rosszat, a Bródy csak azt akarta, hogy telten szóljon a zenekar úgy, ahogy a szerző megírta.

Sárdi:

Az énekkarnak később, visszajöveteled után legendás híró karigazgatója lettél, de akkor, az első időben hogy emlékszel, mekkora létszámú volt?

Rónai:

Hát körülbelül 22-24 emberre emlékszem. A Novák Ica, Langer Ede, Sátor Ilona, Harján Emmi, Hunyadi Hortenzia, ezeket még megörököltem tizenegy év múlva is. Kúti Mária, akiből Lendvay Kamillóné lett. És azt kell mondanom, hogy utáltak engem. Mert én voltam az utálatos asszisztens, aki kezdő léte utasítja a kart. „*Hátulgombolós vagy, fiam. Nekem ne üzenjél semmit!*” – mondták... Mit tehettem volna? Az asszisztentst felküldik a színpadra, hogy mondja már meg annak a sárga pulóveresnek, hogy menjen odébb, vagy reagáljon többet, vagy mást csináljon, vagy ne csináljon.

Tizenegy évvel később, mikor én lettem a karigazgató, akkor mondták el nekem, hogy mennyire utáltak annak idején, mert olyan nagyon fölülről beszéltem. Hát, ahogy valaki

⁵⁷ Loewe zenés játékaának magyarországi bemutatója 1966. február 11-én volt, főszerepben Lehoczky Zsuzsával és Básti Lajossal, a Nemzeti Színház művészeivel.

pozíciót kap, rögtön elkezd vele élni, ahelyett, hogy udvarias lenne, és csendben meghúzná magát... én csak jól akartam végezni a munkámat.

Gyönyörűek voltak a balettkarból a táncos lányok is. A nagy sztárt, a Balogh Edinát én láttam még táncolni *A mosoly országában* a zseniális nagy balettnak a szőlóját, amit aztán később magam is dirigáltam, több kitűnő táncosnóval, Szabó Évával meg Szamosi Judittal, meg Pattantyús Anikóval, később a Németh Zsuzsikával. Akkor a tánckari lányokból a mutatósabbak, de azt kell mondanom, mindegyik mutatós volt, előadás végén, aminek vége volt ugye tíz, negyed tizenegy, fél tizenegy óraker, átmentek az épületen belül a Moulin Rouge-ba⁵⁸ fellépni. Ők voltak a görlok. Azt kell mondanom, hogy a Moulin Rouge-nak olyan színvonalú balettkara vagy görlecsapata soha nem volt, mint akkor, a hatvanas-hetvenes években, amikor még ez a bárrevű divat volt, és amit akkor meg lehetett csinálni. Ezek a lányok nagyon jól kerestek, mert jól táncoltak, de jól is néztek ki. Például Bélavári Panni lett az első, úgynevezett vetkőző nő Anita Bell néven. Ő volt az első, aki ledobta a kosztümöt, és úgynevezett sztriptíz táncosnó lett.

Sárdi:

De azért még visszajárt ide balettozni?

Rónai:

Persze, persze. Itt Bélavári Panni volt, az éjszakában pedig Anita Bellként vetkőzött, aki egy fogalom volt abban az időben. De azt kell mondanom, hogy nem minden operettszínházi balett-tag lett volna alkalmas arra, hogy ilyen meztelen görlekként működjön, mert ezek kisportolt, kiedzett, kigyakorolt testek voltak, akik ruhában mutattak igazából nagyon jól.

Visszatérve a Balogh Edinára, aki gyönyörűen balettozott, a Bogár Ricsinek, az Operettszínház későbbi, emblematikus koreográfusának volt a partnere, aki revütáncosból itt lett koreográfus és balettigazgató. Nagyon-nagyon jókat tudok mondani a Bogár Ricsiről. Elképesztően nagy rendet tartott, tekintélye volt. Kitűnő társulata volt.

Sárdi:

Palikám! Beszéljünk a musicalekről is, a Bogár Richárd kapcsán, mert szinte az összes, híres, világsikerű musicalnek abban az időben ő volt a koreográfusa. Amikor visszajöttél, '74-ben, akkor már a *My Fair Lady* és a *West Side Story*⁵⁹ is túl volt a színház.

Rónai:

Igen, és a *La Mancha lovagján*⁶⁰ is a Darvas Ivánnal, és amikor én ide visszakerültem, akkor már szóba került a *Hegedűs a háztetőn*, de még hosszú ideig nem lehetett bemutatni. Aztán akkor készült a *Két veronai nemes*, a *Chicago*, a *Kabaré* Feleki Kamillal. Úgyhogy, az egy másik világ, mint az operetteké.

Sárdi:

Palikám, köszönöm szépen egyelőre. Szerintem itt álljunk meg, és nagyon kérlek, hogy folytassuk egy következő alkalommal, onnan, amikor visszakerültél a Fővárosi Operettbe.

Rónai

Jól van, folytassuk.

⁵⁸ A színház épületéből a mulatót az 1920-as évek elején választották le önálló magánbérleményként, és az 1930-as években nemzetközi híró éjszakai szórakozóhellyé nőtte ki magát. A fent említett időpontban a Pannónia Szálloda és Vendéglátó Vállalat tartotta fenn a Belügyminisztérium felügyeletével.

⁵⁹ Bernstein – Laurents – Sondheim musicaljét 1969. szeptember 27-én mutatta be a színház Vámos László rendezésében.

⁶⁰ Leigh – Wassermann – Darion darabját 1971. május 7-én mutatta be a színház Seregi László rendezésében.